ئەکتەر لەنێوان نواندنی سینەمایی و شانۆییدا

خەلیل یابە کەریم

شوێن و کات بڕیاری جیاوازی نواندنی سینەمایی و شانۆیی دەدەن، بەشێوەیەکی گشتی وا دەردەکەوێت کە شانۆ شوێنێکە ئەکتەر زیاتر خۆشحاڵە و دڵی لێ دەکرێتەوە هەرکە پەردە لادەچێ. یەکسەر دەچێتە قاڵبی دەورەکە و بەسەر مەراسیمەکاندا زاڵ دەبێ، پێوەندییەکی گیانی لەگەڵ بینەرانی ناو هۆڵەکە پەیدا دەکات، مەرجەکانی ئەکتەری سەرکەوتوو لە شانۆدا زۆرن، لەوانە: پێویستە هەموو جەستەی ئەکتەر لە بینەران دیاربێت، دەنگێکی قەبەی هەبێت، دەنگێکی ڕاهێنراو و بەهێز، تا بە چاکی ببیسترێ، هەتا ئەگەر لە هۆڵێک بێت، یان لە شوێنێکدا کە بە هەزاران کورسی، واتە بینەری تێدابێت، لەبەر ئەوەیش کە زمان و زمانەوانی ئامرازێکی سەرەکین بۆ واتا و ناوەڕۆک، بۆیە دەنگی ئەکتەری شانۆیی زۆر پێویست و گرینگە کە بزانێ چۆن بەکاری دێنێ و چۆنیش قسەکانی وردەکاتەوە، هەروەها چۆن جەخت لەسەر هەندێ وشە دەکات بە گوێرەی جۆر و شێوە، لەسەر هەندێکیان دەوەستێ و هەندێکی تر بەخێرایی دەڵێ، یاخود لەسەرەخۆ، لە کوێ هەڵوەستە دەکا و لە کوێ دەوەستێ، لە هەمووی گرینگتر، پێویستە ئەو قسانەی دەیکات هەستی پێ بکات چونکە ئەگەر هەستی پێ نەکات واتە چەند وشەیەکی ئەزبەر کردووە وەک تووتی دەیانخوێنێتەوە.

پێویستە ئەکتەری شانۆیی کە لەسەر تەختەی شانۆ دەوەستێت بتوانی پردێک لەگەڵ بینەران بەهۆی جووڵە و دەنگ و دەربڕین و ئەداکردنی، دروست بکات، جەماوەر بۆخۆی ڕاکێشی و قەناعەتیان پێ بێنێ، هەڵسەنگاندنی بەرهەمێکی شانۆیی بەلایەنی چاک و سەرکەوتوویی، بەزۆری بۆ سەرکەوتوویی ئەکتەرەکان دەگەڕێتەوە، ئەگەرچی زۆر جاران وا ڕوو دەدات ئەکتەر بە چاکی دەوری خۆی دەبینێ، بەڵام کەم و کوڕی لە دەقەکەدا یان لە دەرهێنان و تەکنیک و شتە پێوەندارەکانی ترە. پێداویستییە سروشتی و فیزیاوییەکان لە سینەما و شانۆدا جیاوازن، دیارترینی، ئەکتەری شانۆیی پێویستە لە هەرە پشتەوەی هۆڵەکە ببینرێت، بۆیە ئەگەر بکرێت قەد و باڵای ئەکتەر کەمێک بەرزبێت چاکترە، چونکە ئەکتەری کورتە باڵا لە شانۆ و هۆڵێکی فراواندا وەک یاریگایەک یا گۆڕەپانێکی فراوان ون دەبێت، باشتریشە ئەگەر سەر و سیمایەکی گونجاوی هەبێت، هەرچەندە ئارایشت زۆر لە کەم و کوڕییەکانی دەموچاوی ئەکتەر دادەپۆشێ و چارەی دەکات، لەبەر ئەوە لە شانۆدا دەشێ دەوری (زین)یان (ستی) یان (جولێت) بدرێت بە ئافرەتێک تەمەنی هەتا ئەگەر چل ساڵانیش بێت، لە

دیمەنێک لە شانۆگەریی
«دڵدارێکی قرچۆک»

شانۆدا ئەوە لەنگی نییە، چونکە ڕەنگ و ڕوخساری ئەکتەر بە چاکی بەدی ناکرێ، مەگەر لە ڕیزەکانی پێشەوە یان لە نزیکەوە درکێ پێ بکرێ. لەبەر هەندێ ئەکتەری شانۆیی دەگونجێ جۆرە دەورێک ببینێ کە لە تەمەنی ڕاستەقینەی خۆی بە چەندساڵێک لە تەمەنی کەسایەتییەکە کەمتر یا زێتر بێت. زۆرجاران دەبینین کوڕێکی جحێڵ دەوری پیرێکی بەساڵاچوو دەبینێ، یان کیژۆڵەیەک دەوری پیرەژنێک دەبینێ ئەوەش شتێکی ئاساییە لە شانۆدا بە مەرجێک دەنگ و باڵای بۆ ئەم جۆرە دەورانە شیاو و گونجاو بێت، هەندێک چالاکی ئاسایی لەسەر شانۆدا هەن وەک وەستان، دانیشتن، ڕۆیشتن.. تاد بەجۆرێکی جیاواز لە ڕەفتاری ئاسایی ڕۆژانە ئەنجام دەدرێت، بۆیە پێویستە ئەکتەر بزانێت چۆن سەماکردن و شەڕە شمشێر و تەقڵەلێدان ئەنجام بدات و بە جلی هاوچەرخ بەشێوەیەکی سروشتی بجوولێتەوە، پێویستە بزانێ چۆن دەستەکانی بەخۆیدا شۆڕ بکاتەوە تا لە کاتی پێویستدا بەکاریان بێنێت، بۆ دەربڕینی حاڵەتێکی بێ قسە، ئەکتەری شانۆیی پێویستە حسێبی هەموو جووڵە و دەربڕینێکی بکات، بۆ نموونە گەنجێکی بیست ساڵی جووڵانەوە و هەڵسوکەوتی لەگەڵ کابرایەکی پەنجا ساڵی جیایە، مرۆڤێکی ئەروستۆقراتی و دەوڵەمەند هەڵسوکەوت و قسەکردنی لەگەڵ کابرایەکی ئاسایی و هەژاری هاوتەمەنی خۆی جیایە، گەلێک حاڵەتی دەربڕین و پەیوەست بە سۆز و ناخی دەروونەوەی هەیە پێویستە بەبێ دایەلۆک و قسەکردن دەربڕێت، پیاوی بەختەوەر هەتا لە ڕاوەستانیشیدا لەگەڵ پیاوی کڵۆڵ و ڕەشبین جیاوازی هەیە، نواندنی شانۆیی ماوەیەکی دیاریکراو دەخایەنی، هەندێ جار دەگاتە دوو سێ کاتژمێر، بۆیە ئەکتەر پێویستە لە دیمەنێکدا بۆ دیمەنەکی تر بنیات بکا و بگۆڕێ تا دەگاتە دیمەنی کۆتایی یان لووتکەی شانۆییەکە، هەروەها نابێ ڕیتم و ئیقاعی دابەزێ، پێویستە هەر لە بەرزبوونەوەدابێ بەرەو پێشەوە بچێ، بۆ ئەوەی بینەر وەڕس نەبێت، زۆر جاران ئەکتەری شانۆیی بە هەوڵێکی کەم و ساکار دەست پێدەکات، پاشان بەرە بەرە گەشەدەکات تا دەگاتە ئاستی تەقینەوە لە لووتکەی شانۆگەرییەکەدا، ئنجا پاشان بەرە بەرە ئاسایی دەبێتەوە، تا دەگاتە قەراری شانۆگەرییەکە.

بە کورتی ئەکتەر هێز و توانایەکی ڕوحی دەبەخشێت بۆ بنیاتنانی شانۆگەرییەکە، ئەوەی گرینگە سەبارەت بە ئەکتەری شانۆیی ئەوەیە، کە بەردەوام چالاکە بە درێژایی دیمەنەکان، زۆرجار کە پەردە لادەدرێت ئەکتەر بە تەنیا خۆی لەسەر شانۆ دەبینێ یان لەگەڵ چەند ئەکتەرێکی تردا ڕەنگە چاککردنەوەی هەڵەکانی چ لە قسە، یان لە جووڵەدا ئاسان نەبێت، چونکە ناکرێ دیمەن دووبارە بکرێتەوە یان لا ببرێت، هەرچەندە جارێکیان لە شانۆگەری (سورمەخان) کە لە نووسینی یاخود ئامادەکردنی (محەمەد عەبدوڵڵا یوونس) و لە دەرهێنانی هونەرمەند (سەفوەت ئەلجەڕاح) بوو یەکێک لە ئەکتەرانی، کە ئەکتەرێکی کۆن و خاوەن ئەزموون بوو لە دیمەنێکدا هەڵەیێکی کردو ڕووی لە جەماوەر کرد، داوای لێبووردنی لێکردن.

بە گشتی ئەکتەری سینەمایی دەتوانێ لەگەڵ هەندێ تەکنیکی شانۆییدا بە چاکی دەست پێ بکا و دەست بە کاربێ، پێداویستی سەرەکی بۆ ئەکتەری سینەمایی ئەوەیە کە پێی دەگوترێت «دەربڕین» پێویستە ئەکتەری سینەمایی دەم و چاوێکی زۆر گونجاوی هەبێت، چونکە ناکرێ تەکنیک کەم و کورتی دەم و چاوێک داپۆشێ کە بۆ شاشەی سینەما دەست نەدات، بۆیە زۆر لە ئەکتەرە بەناوبانگەکانی شانۆ لە سینەمادا سەرکەوتنیان وەدەست نەهێناوە، چونکە لە سینەمادا زێدەڕۆیی لە تەکنیک نواندنەکە دەفەوتێنێ و لەوانەیە نائاسایی دەربکەوێ، لە شانۆدا، بە تایبەتی لە شانۆی واقیعیدا دایەلۆگ ڕۆڵێکی کاریگەری هەیە کەچی لە سینەمادا چونکە ئەوەندە پشت بە قسە و دایەلۆگ نابەسترێ، زیاتر دەربڕینەکە وێنەیە. بەرنادشۆ هەردوو ئەستێرەی ناسراوی شانۆیی (الیانورادوز) و (سارە بیرنهارت)ی لەگەڵ یێک بەراورد کرد ئەم کارەی (شۆ) خاڵێکی بە سوود بوو و گفتوگۆکردن و مشتومڕێکی گەورەی لەسەر جۆرەکانی نواندنی سینەمایی لێکەوتەوە، بەرنادشۆ دەڵێ (سارە بیرنهارت) کەسایەتیەکەی بەرزبوو، توانی مافی هەموو دەورێکی نوێ بدات کە جەماوەر هەردەم پەرۆش بوون بۆ بینینی لەسەر شاشە، جوانی و کۆکی بێ هاوتا بوو کاریگەری شێوە نواندنی بۆ چەندین ساڵ مایەوە، کەچی بلیمەتی (دوز) لەوەدا بوو کە لە هەر دەورێکدا بە جۆرێک دەردەکەوت، بەمەش کەسایەتی تایبەتی خۆی تێکەڵ بە کەسایەتی دەورەکە نەدەکرد، هونەرەکەی گەلێک چاک لەبەر چاوان بوو، بە چاکی دەچووە قووڵایی دەورەکەی و تا ڕادەیەک لەبیر دەکرا کە ئەوە نواندنە. بەرنادشۆ ئەو جیاوازییە سەرەکییەی دەستنیشان کرد کە لەنێوان ئەستێرەیەکی بەرز و ئەکتەرێکی بەرز هەیە. لە سینەمادا سێ جۆرە ئەکتەر هەن، یەکەمیان ئەستێرەیە دووەمیان ئەکتەر، سێیەمیان ئارەزوومەند، ئەستێرە دروست دەکرێت، جەماوەر دەستی بەسەردادەگرێ، بۆی هەیە بە گوێرەی خواستی ئەستێرە دەور بنووسرێت یان وەک دەڵێن بۆی هەڵببڕێت، چونکە بۆ خۆی سەرپشکە لە دەور هەڵبژاردن یان داوا بکا بۆی بنووسرێت. ئەگەر ئەستێرە تووشی هەڵە بوو، هەندێ دەوری بۆ خۆی هەڵبژارد کە لەگەڵ هەست و نەستی جەماوەر نەگونجا لەوانەیە بە خێرایی لێ بکەوێ و ئەو درەوشانەوەی نەمێنێ، لە ڕاستیدا کلێشەبەندی و ڕژێمی ئەستێرایەتی شتی چاکە، چونکە ئەو ئەستێرانە توانای بینینی هەموو جۆرە دەورێکیان هەیە، لەبەر ئەوە بووینە خۆشەویستی

جەماوەر و جەماوەر هۆگریانن، لەوانە، لە کاتی خۆی مارلین مارلۆ، مارڵۆن براندۆ، کێمک دۆگلاس، جیمس دین، کاری کۆپەر، ئالان دیلۆن، ئارنۆڵد، سێرلۆڕانس ئۆلێفیە، بریجیت باردۆ، جینالۆ لۆ بەرجیدا، ئەنتۆنی کوین، عومەر ئەلشەریف، نوور ئەلشەریف، فاتن حەمامە، عادل ئیمام، حوسێن فەهمی، مەحموود عەبدولعەزیز و زۆرانی تر، کێ بێ حەز بە نواندن و فیلمی ئەوانە نەکات.

لە سینەمادا زۆرجاران وابووە دابەشکردنی دەور بە جۆرێک ئەنجام دراوە کە پشت بە ڕابردووی نواندنی شانۆیی بەستراوە گوێ بە تەمەن و شێوەی دەم و چاو نەدراوە، بۆ نموونە فیلمی (ڕۆمیۆ و جولێت) جۆرج کیکۆر نموونەییێکە بۆ ئەو کارەساتەی کە دووچاری فیلمەکە ببوو، چونکە دەرهێنەر دەورەکانی دژ بە پێوانەی جۆر دابەش کردبوو، کابرا شانازی بە هەندێ ئەکتەری کارامەی شانۆیی کرد، لە شانۆدا زۆر سەرکەوتووبوون (لزی هەوارد) دەوری ڕۆمیۆی بینی، (جۆن باریمۆر) لە دەوری مێرکۆشیۆ ئەو بەرهەمە ئەگەر لە شانۆدا نمایش کرابا، ئەنجامێکی چاکی وەدەست دەهێنا و گەلێ سەرکەوتوو دەبوو، چونکە شێوەزمانی شێکسپیر زۆر بەهەست و نەستەوە دەگوترا، کەچی فیلمەکە سەبارەت بە وێنەوە شتێکی زۆر سارد و ساکار دەرچوو، جولێت تەمەنی سی و حەوت سالان بوو، ڕۆمیۆ چل و چوار ساڵ بوو قژی بەسەرییەوە نەمابوو (کەچەڵ ببوو)، میرکۆشیۆ قەڵەو و ڕەزاقورس بوو، تەمەنی پەنجا و پێنج ساڵ بوو، لەبەر ئەوە فیلمەکە سەرنەکەوت.

پاش ئەوە بە سێ ساڵ (فرانکۆ زفیللی) بە هەمان کاری هونەری هەڵسا، بەڵام دەورەکانی بەسەر چەند

هەرزەکارێک و ئارەزوومەندێک دابەش کرد بە تایبەتی دەورە سەرەکییەکانی بە گوێرەی جۆر، وەبوو بە ڕادەیەکی زۆر چاک فیلمەکە سەرکەوتنی وەدەست هێنا، ئەو سیستەمەی کە لە سینەمادا هەیە سەبارەت بە ئەستێرایەتی بەهۆی بڵاوبوونەوە و دابەشکردنی فیلم و چوونەدەرەوەی کە بوویتە هونەر و پیشەسازی و بازرگانی، ناوبانگی ئەکتەری ئەستێرە دەگاتە هەموو کون و قوژبنی جیهان، کێ بێ پاڵەوانانی کەشتی تایتانیک نەناسێ کە سەرجەم هونەرمەندان و کارە هونەرییەکان سێزدە ئۆسکاریان وەدەست هێنا، ئەگەر ئەستێرەیەک بمرێت بە هەزاران بەڵکو بە ملیۆن کەس خەم و پەژارە دایاندەگرێ بە ڕادەیێک زۆر کەس خۆیان بۆ دەکوژن وەک ئەو ساڵەی (جیمس دین) کە بە ڕووداوی ئوتومبێل گیانی لە دەست دا، چەند کچ خۆیان کوشت لە هەموو دونیا بەردەوام ئەوانەی پێی سەرسام بوون دەچوونەسەر گۆڕەکەی و گوڵیان لەسەر دادەنا، زۆر لە شاکارە شانۆییەکان کراونەتە فیلم یا بۆ سینەما وێنەیان گیراوە، ئەو ماندووبوونەی کە ئەکتەری شانۆیی دووچاری دەبێ لە مەشقکردن و ڕاهێنان و ڕۆژانە هاموشۆکردن بۆ شانۆ و، نمایش کردن و... تاد ئەو ماندووبوونە لە سینەمادا نییە.

لە سینەما گرنگترین شت ئەوەیە دەم و چاوی ئەکتەر دەربڕبێ و شێوە فیزیاوییەکەی بگونجێ، بەژن و باڵا ئەوەندە گرینگ نییە، چونکە بە ئاسانی چارە دەکرێت، بۆ نموونە لە کاتی خۆی «ئالان لاد» ئەکتەرێکی کورتە باڵا بوو، بەڵام دەرهێنەرەکان لە هەندێ وێنە باڵایان بە تەواوەتی نیشان نەدەدا، ئەگەر بەرامبەر کچێک بوەستابایە لە گرتەیەکەی خۆشەویستی لەسەر بەرزاییەک یا سندوقێک ڕایاندەگرت و پێیان دەرنەدەخست، مەسەلەی دەنگیش لە سینەما بە ئاسانی چارە دەکرێت، وەک شانۆ نییە، زۆر ئەکتەر هەن دەنگیان ئەوەندە شیاو نییە، بەڵام بەئامێر یاخود دۆبلاج چارەسەر دەکرێت، زۆربەی ئەکتەرە سینەماییەکانی هیندی بەتایبەتی کچەکان کە گۆرانی دەڵێن دەنگی خۆیان نییە، لە سینەما وێنە و بەس، وێنە قسە دەکا، پاشان لە سینەمادا هەندێ دەوری قورس هەیە، واتە ئەکتەر کە دەوری قورس دەبینێت وەک بۆکسانێ و زۆرانبازی و شەڕە شمشێر و خۆ فڕێدان لە شوێنی بەرز و یاری ئەکرۆپاتیک و ئۆتومبێل وەرگێران و... تاد ئەو کارە سەختانە بە دوو شت ئەنجام دەدرێن، فرۆفیڵی سینەمایی و ئەکتەری جێگر (بەدیل- دۆبلێر) لە دوور ئەو جێگرە دەورەکە دەبینێ، بەڵام لە نزیکەوە واتە لە گرتەی ناوەندی و نزیک ئەکتەرە ڕاستییەکە نیشان دەدرێ، هەرچۆنێ بێ لە سینەمادا هەر سەردەمێک و دەرهێنەرێک ڕێبازێکی تایبەتییان هەیە بۆ بەرهەمهێنانی فیلمی سینەمایی لە ڕووی تەکنیک و وێنەگرتن و نواندن... تاد، ئەنتۆنیۆنی جیاواز بوو لەگەڵ هێتشکۆک ئێلیاکازان جیاوازە لەگەڵ ئەنگمار بیرگمان، ئینتیباعی و واقعی و واقعی نوێ و ئەو ڕێبازانە هەموویان لە بۆچوون و ئەنجامدانی فیلم جیاوازن، پاشان لە سینەمادا بڕینی گرتە هەیە و مۆنتاژ هەیە کە زۆر کاردەکاتە سەر شێوازی نواندن و ناوەڕۆکی فیلم، بە هەرحاڵ جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوان نواندنی سینەمایی و شانۆییدا، دەرهێنەری فیلمی سینەمایی بە ئاسانی دەتوانێ پاڵەوانێکی ئارەزوومەند کە پاڵەوانی فیلمەکەیە دەستنیشان بکا ئەگەرچی لە ژیانیدا کاری نواندنی نەکردبێ، بەڵام ئەوە لە شانۆدا مەحاڵە.

سەرچاوە:

١- فهم السينما- لوي دي جانيتي- وەرگێرانی بۆ عەرەبی، جەعفەر عەلی.

٢- تجارب جديدة في الفن المسرحي.. د. سمير سرحان.

٣- نجوم السينما، تأليف ادغار موران- ترجمة ابراهيم العريبس.